

Henry Miller: "Tròpic de càncer", en català

Henry Miller nasqué a Yorkville (Nova York) el 26 de desembre del 1891, i no el 25 perquè la seva mare «tenia una matriu possessiva» que el mantingué «aferrat com un pop».

El 1917 es casa per primera vegada amb Beatrice Sylvas Wickens, una pianista de Brooklyn.

Posteriorment, coneixerà June Edith Smith (la Mona-Mara dels seus llibres) en un ball-taxi de Broadway, amb la qual es casarà després de divorciar-se de Beatrice Sylvas i d'haver deixat la feina a la companyia de telègrafs, disposat a dedicar-se a escriure en cos i ànima. La nova parella mena una vida desgraciada, amb moments d'exaltació passional i fortes crisis. El tombant que pren la vida literària d'aleshores no fa més que atiar en Miller el desig d'escriure, d'esdevenir escriptor.

Miller troba un impressor que s'avé a fer-li un tiratge d'uns poemes en prosa, *Mezzotintos*, que apareixeran amb el peu editorial de «June E. Mansfield» pseudònim de la seva muller que es dedica a oferir-los pels restaurants i els clubs nocturns alhora que comencen a vendre llicors en un bar clandestí a Greenwich Village. Per tal com la major part dels clients són amics, els dona crèdit i cada cop la llista de deutors és més nombrosa i les quantitats que li deuen més grans. Aviat és reclamat per la justícia. Fuig devers Miami on cada dia fa una feina nova, i fins i tot ha de pidolar per a poder sobreviure, però «sempre amb el cor alegre i content». Quan retorna a casa, June se separa temporàriament d'ell. Miller, al seu torn, troba una feina d'enterraments al Park Department de Queen's County i aleshores esbossa el pla d'un cicle de novel·les autobiogràfiques.

El 1928, ell i June fan un viatge a Europa, i coneix Alfred Perles. En tornar a Nova York l'any següent, acaba una novel·la, *This Gentle World*, que no serà publicada. En 1930 torna a partir tot sol devers Londres, amb deu dòlars a la butxaca que li ha prestat el seu amic Emil Schnellock, i després salta a París. Torna a trobar-se amb Alfred Perles i coneix Zadkine, el fotògraf Brassai, el pintor hongarès Tihany i Michael Fraenkel. Un any més tard fa amistat amb Anais Nin a Louveciennes, comença d'escriure *Tròpic de Càncer* (1), mentre es guanya la vida fent de corrector al «Chicago Tribune», durant un temps.

El 1933 acaba *Tròpic de Càncer* i enceta *Primavera negra* (2), mentre llegeix com un desesperat i fa un viatge d'anada i tornada a Anglaterra, que després descriurà humorísticament a «Via Dieppe-Newhaven».

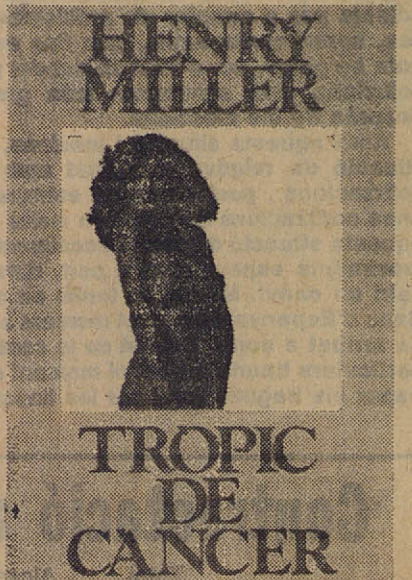
Jack Kahane, director de l'Obelisk Press, que publicava obres d'autors censurats als països anglosaxons (com ara, *My Life and Loves* de Frank Harris, *Rock Pool* de Cyril Connolly i, posteriorment, el *Black Book*, de Lawrence Durrell), amic de Stuart Gilbert i James Joyce, coneix el primer manuscrit de *Tròpic de Càncer* a través de l'agent literari William A. Bradley i decideix de publicar-lo. Miller el reescriu tres vegades i, per fi, el llibre apareix el 1934. Kahane li publica *Primavera negra* el 1936, mentre Miller passa uns mesos a Nova York i s'inicia en la psicoanàlisi. De nou a Europa, el hivern del 37 fa un altre viatge a Anglaterra amb Durrell on visiten T. S. Eliot, Dylan Thomas i d'altres autors anglesos.

El setembre del 1938 apareix *Max and the White Phagocytes*, i el febrer del 39, *Tropic of Capricorn*. Al juny d'aquest any se separa dels seus amics Anais Nin, Fraenkel i Perles, al darrer, no tornarà a veure'l fins al 1953 a Barcelona (encontre narrat a *Reunion in Barcelona*).

Al març del 1940 torna a Nova York i s'instal·la a Virginia. Coneix Sherwood Anderson i Dos Passos i desenvolupa una gran activitat literària. Són d'aquesta època: *The Colossus of Maroussi*, *The World*

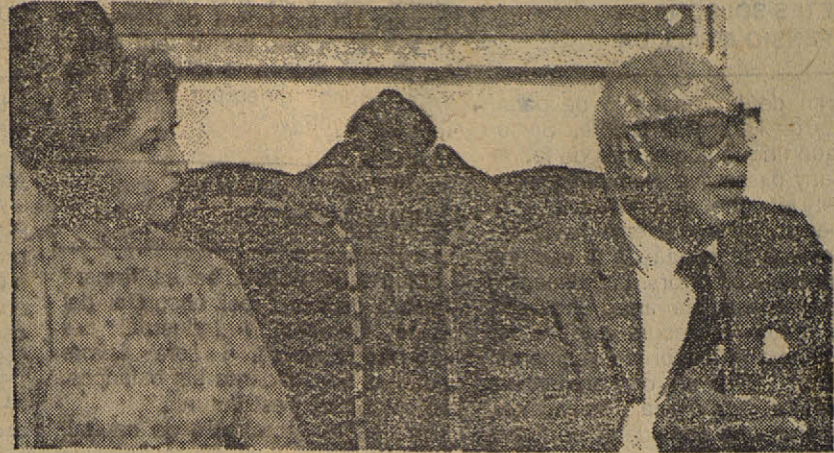
of Sex, *Quiet Days in Clichy* i comença la trilogia *The Rosy Crucifixion* (*Sexus*, *Plexus* i *Nexus*).

Durant els anys següents, viatja per Estats Units en companyia del pintor Abe Rathner i coneix John Marin, Fernand Léger, Alfred Stieglitz, mor el seu pare i torna a Nova York, se'n va cap a Califòrnia on continua *The Rosy Crucifixion* i escriu *The Air-conditioned Nightmare*, exposa aquarel·les a Los Angeles, escriu articles, assaigs i manté correspondència amb Wallace Fowle, Eva Sikelianos i d'altres, fa

Aymà acaba de publicar, a la col·lecció «Tròpics», la traducció catalana de la famosa novel·la de Henry Miller *Tròpic de Càncer*. La versió és de Jordi Arbonès, i l'obra duu un pròleg breu d'Anais Nin, fa poc desapareguda

més exposicions dels seus quadres a Santa Bàrbara i a Londres, el desembre de 1944 es casa amb Janina Lepska, New Directions li publica *The Air-conditioned Nightmare*, acaba *Sexus* i comença de traduir *Une saison en enfer*, el 19 de novembre del 1945 neix la seva filla Valentine, treballa en un llibre sobre Rimbaud, *El temps dels assassins* (3), enceta *Plexus* el 1947, inspirat per una idea de Fernand Léger escriu *El somriure al peu de l'escala* (4), parteix pèrdes amb l'astròleg Conrad Moncand, que ha passat una temporada a Big Sur i de la qual Miller ha deixat testimoni al capítol «Un diable al Paradís» (5) de *Big Sur And The Oranges of Hyeronimus Bosch*, l'agost del 1948 neix el seu fill Tony el 1949 enllesteix *Plexus* i comença *The Book in my Life*, que acaba el 1951 any en que se separa de la seva muller Lepska, el 1952 comença d'escriure *Nexus*, tramita el divorci i empen un viatge per Europa amb Eve Mc Clure, es retroba amb els seus antics amics, i el desembre del 1953 es casa amb Eve Mc Clure a Monterrey, Miller exposa *gouaches* al Japó i inicia la redacció de *Big Sur and The Oranges*, que enllesteix en 1956, l'any següent enceta *Quiet Days in Clichy* després de descobrir un manuscrit deixat de banda quinze anys abans, reescriu *he World of Sex* per a l'Olympic Press, exposa a Jerusalem i Tel-Aviv és elegit membre de l'Institut Nacional de les Arts i les Lletres i li inicien una sèrie de processos a Noruega, per causa de *Sexus*, que provoca la seva primera carta a la Cort d'Oslo, i *Defy You*; en 1959 acaba *Nexus*, a l'abril, i

Miller, al costat d'Anais Nin: bons amics

publica la segona lletra a la Cort d'Oslo *Defense of the Freedom to Read*.

A partir del 1960, torna sol a França, viatja a Alemanya i Portugal, retorna a Big Sur i se separa d'Eve, en 1962 es trasllada a Mallorca per participar com a jurat del Premi Formentor el 1963 afronta una sèrie de processos als Estats Units. Hom posa en escena una comèdia seva a Spoleto i Edimburg *Just Wild About Harry*. Cada vegada es dedica més a pintar i menys a escriure. A l'abril del 1965, hom estrena a Hamburg l'òpera d'Antonio Bibalo, basada en *El somriure al peu de l'escala*.

El setembre del 1967 empen un viatge a Europa i al Japó per tal d'exhibir els seus quadres. Potser arran d'aquest viatge, Miller es maridà novament, amb una bella japonesa. Al febrer del 1972, l'editorial nord-americana Playboy

Press li publica una autobiografia, *My Life and My Times*, amb prop de dues-centes fotografies amb de les quals són inèdites així com també enclou facsimils de pàgines del seu quadern de notes i la vida continua

J. A.

- (1) *Tròpic de Càncer*, Aymà, SAE (en premsa) tr Jordi Arbonès
- (2) *Primavera negra*, Aymà, SAE Barcelona, 1970, tr Jordi Arbonès
- (3) *El temps dels assassins*, Aymà, SAE, Barcelona, 1975, tr Jordi Arbonès
- (4) *El somriure al peu de l'escala*, Aymà, SAE, Barcelona, 1970, versió de Joan Oliver
- (5) *Un diable al paradís*, Edicions 62, Barcelona, 1966, tr Manuel de Pedrolo

Vigència d'una narrativa molt humana

A quaranta tants anys de distància de l'aparició de la primera obra publicada de Henry Miller, *Tròpic de Càncer*, se'n acut de fer-nos algunes reflexions respecte a la vigència de la seva obra en conjunt. Enguany, el 26 de desembre, Miller complirà vuitanta-cinc anys; té més de trenta llibres publicats i una colla d'opuscles i prefacis, i ha pintat una infinitat de quadres. La majoria dels seus llibres han estat traduïts als idiomes més «majoritaris» (francès, alemany, japonès) i també uns pocs a algun de «minoritari» (danès, suec, txec català).

La seva obra s'entronca en la línia que parteix de Whitman, Thoreau, Emerson i Melville d'entre els seus propis connacionals; les influències són molt més variades i no sempre de caràcter literari. Així podríem destacar les de Lawrence i Joyce, de la literatura «confessional» de finals de segle XIX, del surrealisme, de Knut Hamsun, de Sherwood Anderson, de Céline, de Rabelais, de les religions i les filosofies orientals, de certes teories anarquistes, de la psicoanàlisi, del cinema i el teatre de vodevil, de les figures de Buda, de Krishnamurti, de Crist, de l'occultisme, de l'astrologia, de Gutkind, de Bérdaev, de Spengler, de Nietzsche, i moltes d'altres.

Laurence Durrell i Alfred Perles, ambdós amics personals i autors de sengles biografies de Miller, iniciaren una correspondència amb el propòsit d'«explicar-se» alguns punts de la seva obra, correspondència aplegada a *Art and Outrage* juntament amb un parell o tres de cartes de Miller mateix. Durrell, volent esbrinar quina és la «intenció» del nostre escriptor a les seves obres, no aconsegueix de fer encaixar el Miller que ell coneix en l'autoretrat que quest esbossa a les novel·les autobiogràfiques, i conclou, per fi, que «no és pas possible de circumscriure del tot el misteri fonamental de la personalitat creadora», i que, en definitiva, l'obra milleriana és una «autobiografia espiritual». Però, al seu torn, manifesta que mai no pot cenyir-se a l'obra prescindint de l'home que hi ha al darrere. Així diu: «...crec que Henry Miller és un d'aquests genis peculiars que cal abordar des del punt de vista humà més que no pas des de l'angle literari; és l'esser humà, en tots els seus aspectes, qui revela l'artista i explica el geni». Aquest és, pensem, l'aspecte més positiu d'aquests dos escriptors, en referir-se a Miller: que ambdós han atès l'obra sense prescindir en cap moment de l'home. I és que els llibres de Miller semblaria que tan sols poden ser encarats d'aquesta faiso: obrint els ulls de la ment i també els del cor, car cal tenir en compte que aquesta obra és una fabulosa fabulació sobre la vida d'un home, i la vida d'un home no pot ser mesura-

da amb canons preestablerts, no pot ser encasellada, etiquetada, esquematitzada d'acord amb racionalitzacions fredes i asèptiques. La vida «espiritual» d'un home és com un bosc immens amb tota mena d'arbres, de floracions, de plantes punxoses i plantes enfiladisses, de capçades frondoses i sotabosc espès, de clarianes i d'ombradius, que cal recórrer penetrant per tots els vianarans i, fins i tot, quan cal, obrint-se camí, malgrat que això comporti deixar-hi algun esquinçall de pell o de carn o una gota de sang. Possiblement, hi ha un risc en aquest enfocament, un risc que el mateix Miller assenyala i és que «generalment quan hom exalta la vida, l'art se'n ressent, però ell també afegeix: «i viceversa».

Per damunt o per davall de tota altra consideració, Miller, com a home, és un esperit lliure (què bé ho va veure Keyserling, qui li envià un telegrama en el qual deia: «Saludo un esperit lliure!»), i la seva és una obra creada en llibertat. Aquest sol fet, a criteri nostre, fóra suficientment vàlid per tal de recolzar-hi l'afirmació que l'obra de Miller té una enorme vigència. No deixa de ser curiós que un escriptor que mai no es va voler enrolar a cap partit polític, que mai no va lluitar sota cap bandera al front de batalla, hagi estat un dels escriptors més revolucionaris, més engatjats, i un dels que ha denunciat amb més eficàcia tot allò que afolla la llibertat de l'home contemporani. Així la seva obra, a més de presentar-nos l'esser humà dins la seva totalitat, alhora ange et cochon, com diu Temple, té la virtut de ser alliberadora. No és estrany, doncs, que influis notablement en els rebels literaris de la dècada de 1950-60, els de la generació Beat, Jack Kerouac (per a l'obra del qual *The Subterraneans* Miller escriu un pròleg), Allen Ginsberg, Gregory Corso, Lawrence Ferlinghetti, adhuc li manlleva el títol «The Coney Island of the Mind» per a una col·lecció de poemes. Widmer assenyala una possible influència també en William Burroughs, quant a fragmentació personal i estilització de l'obscè, a *The Naked Lunch*.

Ha contribuït a difondre els estils poètic-naturalistes entre els autors anglosaxons, i hom endevina certs ressons millerians an Saul Bellow, Norman Mailer i d'altres. I, sense dubte, tota la plèiade d'escriptors fabricants de best-sellers nord-americans ha seguit el ca. mi Miller quant a la incorporació del llenguatge col·loquial i les paraules gruixudes, així com la descripció d'escenes eròtiques, bé que amb tota una altra intenció i no pas amb l'enginy, l'humor, el to poètic o surrealista que aconsegueixen en brollar de la ploma del nostre autor. Una altra aportació fonamental de Miller a la literatura nord-americana

contemporània — que pocs crítics han remarcat — és la revitalització de la prosa mercès a una extraordinària riquesa de vocabulari.

No podem cloure aquestes línies sense fer una referència, a l'actitud de Miller enfront del sexe. El que s'ha proposat l'autor dels *Tròpics* és d'enderrocant les parets de la hipocresia, de les deformacions, de les represions que constitueixen el laberint en el qual l'home modern es troba perdut, assetjat per la por i l'avidesa. El desig pur, la passió que hauria d'acompanyar l'amor són substituïts per deformacions monstruoses que esclavitzaven l'home i el deixen incapacitat per a amar. L'obra de Miller és la crònica de la seva lluita particular contra la tirania del sexe, no pas contra el sexe. I en aquesta lluita ha escollit l'arma més adient al seu mitjà d'expressió: la llicència de llenguatge. Si cal enfondrar les parets d'aquell laberint de què parlàvem, els mots hauran de tenir tota la força possible, llur so haurà de tenir la vibració de les trompetes que enderrocaren les muralles de Jericó, i la llibertat d'escriure haurà de ser absoluta. Miller creu que «res no fóra considerat obscè si els homes aconseguen de realitzar llurs desigs més íntims. El que més tem kka l'home és haver d'acabar-se amb les manifestacions, de fet o de paraula, d'allò que ha refusat de viure, que ha escanyat o ofegat, com diem ara, en el seu inconscient». La sexualitat, tanmateix, no és un mal. El que s'ha esdevingut és que aquells qui dominen la societat han deixat de considerar la sexualitat amb una actitud sana.

Miller rares vegades ha figurat en antologies d'autors nord-americans. La seva obra no ha estat guardenada amb cap premi, però bé que el guanyador del Nobel de literatura d'enguany Saul Bellow, l'ha anomenat entre els autors que ell considera mereixedors d'aquesta distinció. Avui, els llibres de Henry Miller ja no encapçalen les llistes de best-sellers. No obstant tot això, les edicions i reedicions de les seves obres, en anglès o traduccions, continuen exhaurint-se arreu en molt poc temps. Passats els judicis, els escàndols; passats tots els efectes col·laterals del primer moment, les noves generacions de lectors prossegueixen redescobrint Miller i la seva obra. I mentre hi hagi homes que servin un hàbit d'humanitat, en aquesta societat cada cop més deshumanitzada continuaran restant enlluernats davant la llum que il·lumina aquesta obra i que prové de la llum interior del seu autor, perquè, com diu el mateix Miller, «sobre la terra no hi ha cap llum que pugui ser equiparada a la llum interior».

JORDI ARBONÉS

Sobre Henry Miller